LADY + LORD MACBETH

TOM LANOYE

Vrij naar Shakespeare

Antwerpen/
Kaapstad
2023-2024

2024 Prometheus Amsterdam

‘Ti odio, poi ti amo, poi ti amo,
Poi ti odio, poi ti amo...
Non lasciarmi mai più —
Sei grande, grande, grande
Come te, sei grande solamente tu.’

— Uit ‘Grande, grande, grande’, Mina, 1972

HET TONEEL IS EEN KONINKRIJK,
ERGENS IN HET NOORDEN,
ERGENS IN DE TIJD

DRAMATIS PERSONAE

LADY MACBETH	*een passionele kinderloze hofdame*
LORD MACBETH	*haar passionele echtgenoot en oorlogsheld*
LADY BANQUO	*de hartsvriendin van Lady Macbeth*
LORD BANQUO	*de wapenbroeder van Lord Macbeth*
FLEANCE	*hun mooie zoon, nog zuigeling*
KONING DUNCAN	*de vorst, een verre neef van Lord Macbeth*
PRINS MALCOLM	*zijn pas volwassen zoon*
LORD MACDUFF	*een leenheer van Duncan en gelijke van Lord Macbeth*
3 ZONDERLINGEN	
5 MUZIKANTEN	

Lady Macbeth wordt, net als Lord Macbeth, gespeeld door een actrice of acteur die geen enkele andere rol vertolkt. De zuigeling van de Banquo's is een levensechte pop. Alle andere personages worden vertolkt door slechts drie acteurs of actrices. Hun rollen vormen het best deze clusters: de eerste van de drie acteurs speelt zowel Lord Banquo als een van de drie zonderlingen. Een tweede speelt zowel Lady Banquo en prins Malcolm als een van de zonderlingen. De derde en laatste speelt zowel koning Duncan als Lord Macduff en de resterende zonderling.

EERSTE BEDRIJF

I—1
GROEPSPORTRET ALS PRELUDE

De Lady zingt de blues, de Lord begeleidt haar op piano.
De song is een bewerking van 'I Who Have Nothing', een hit van
Ben E. King, die zelf al een bewerking was van 'Uno dei Tanti'
van Joe Sentieri. Om de Lady heen staan de drie andere acteurs.
Ze ondersteunen haar zang met ritmische 'doowops' en 'shoobydoowaps'.
Om de Lord heen staan de vijf muzikanten, eerst werkeloos,
dan steeds meer meespelend met hem.
De Lady en de Lord hebben alleen oog voor elkaar.

LADY MACBETH *(zingend)*

I… I who had nothing
I… I who had no one
Adored you, wanted you so
Was just a no one
With nothing to give you but, oh:
I loved you!

Some… Some bought me diamonds
Others… Promised me gold
But believe me, dear, when I say
That they could give me the world but
They never could love me the way —
You loved me!

LORD MACBETH *(parlando)*

I… I who had plenty
I… Fortune and fame
Was lonely, lost with no soul
Was just a no one
With nothing to give you but, oh:
I loved you!

LADY MACBETH *(zingend)*

I… Still chasing nothing
I… Still trusting no one
There's only you, it's like a spell
Everyone's dead and all else is too
Unless darling, it is you
Who loves me!

They could take me any place they please
To heaven, hell or seven seas
But no one else but you can claim
To help me ease my inner, secret pain:
I love you!

LORD MACBETH *(parlando)*

I love you!

LADY + LORD MACBETH *(samen)*

(hij) Some… Tried to seduce me
(zij) Most… Only abused me
(hij) Their bodies, their beauty: all show
(zij) Their boasting, their bashing: so low
(samen) But only you had the heart
To see my saddest part
And somehow fill up this hole
So empty and shallow till, oh:
You loved me…
I love you…
You love me… *(meerdere keren)*

(hun stemmen sterven weg; fade-out ook van het licht terwijl de muziek en het strijdrumoer aanzwellen; daaroverheen de stemmen der zonderlingen, luid vanuit de duisternis)

ZONDERLING 1
Wanneer waarom waarvoor waarvan
Verlangt men steeds van ons gedrieën
Motieven gronden fantasieën
Voor wat men zelf niet durft of kan

ZONDERLING 2
Wanneer waarom waarvan waardoor
Neemt zelfs de dief of de tiran
Te hoop op zoek naar hoop het oor
Voor lief van Jan en alleman

ZONDERLING 3
Desnoods van ons —
Een slons
Een spons
Een gans
Vol gons
Gefrons
Gebons

ZONDERLING 1
Wanneer waarvoor

ZONDERLING 2
Waarvan waardoor
(het krijgsrumoer wordt steeds luider, net als de muziek)

DE ZONDERLINGEN *(afwisselend, soms over elkaar heen)*
Goed is goor en goor is goed
Goud is drek en drek is goud
Diep is bol en bol is diep
Vol is lek en lek is vol

ZONDERLING 1

Wanneer keren de zweren weer
En doemt de doem weer op
En slaat als regenweer terneer
Op ieders holle voddenkop
Wanneer het wild geraas verstomt
Geweld in waas verwaait gevechten
Verloren zijn nog voor ze ooit
Begonnen en hun gloor al van
Tevoren overwonnen was
Door donkerte voorgoed geboren

DE ZONDERLINGEN

(afwisselend, soms over elkaar heen)
Grof is gaaf en gaaf is grof
Goud is drek en drek is goud
Lof is laf en laf is lof
Goor is goed en goed is goor

(rumoer en muziek stoppen abrupt,
de scène baadt even abrupt in overdadig zonlicht)

I—2
DE LADY'S OVERLEGGEN

Lady Banquo beent op, met zoontje Fleance op de arm. Met haar vrije hand troont ze Lady Macbeth mee.

LADY MACBETH

Waarheen trek je mij mee, waarin wil jij
Dat ik verwikkeld raak — waarom net nu?
Nog nooit zag ik een dag zo laf en prachtig.

LADY BANQUO

Laf? *(lachje)*
Hij wordt alleen maar lief en prachtig. Na
Vandaag wordt alles anders dan je dacht.
Zo fel en helder als een zon die ons
Voorgoed verwent, vol ongekende kracht!
Vertrouw me, lieve schat — wees zelf niet laf.

LADY MACBETH *(stopt, maakt zich los)*

Een voorgevoel beklemt en vreet mij aan.
De vrees dat reeds vannacht mijn bed zo hard
En koud zal zijn als een granieten zerk.
Niet van een graf, maar juist een steen waarop
Ik eeuwig voort moet leven. Heel alleen,
Voortaan. Beroofd van hem, ontdaan van mijn
Macbeth. Voor 't eerst ben ik van streek, vooraf
Ontzet: keert hij dit keer wel ongedeerd,
Als overwinnaar, van het front? Welneen:
Hij raakt gewond, verminkt, onthoofd! Iets wreeds,
Ik weet niet wat, klopt op de deur, de dood
Besnuffelt iedereen, maar rukt hem weg:
Mijn trouwe, mijn grootmoedige Macbeth.

LADY BANQUO

Was dat je lot, was het allang gebeurd.
Het is net omgekeerd. Jouw echtgenoot
Behaalt vandaag zijn roemrijkste triomf.
Hij wordt gevierd als onze grootste held,
Men prijst zijn moed, zijn vuur, zijn sterke hand
En noemt zijn naam tot in het buitenland…

LADY MACBETH

Hoe weet je dat? Vrees jij dan niet hetzelfde?
Dat ook jouw Banquo, vader van je zoon,
Een donderwolk boven het hoofd hangt, vol
Van doem en moord en bloed? Ik ben zo bang…
Zelfs de natuur hangt uit haar lood! Wanneer
Was het zo laat op 't jaar zo warm en klam?

LADY BANQUO

Er kan mijn Banquo niets mankeren: hij
Vecht zij aan zij met jouw Macbeth, die nooit
Een veldslag in zijn leven heeft verloren.
Ze hakken die rebellen samen, als
Twee makkers, in de pan en kraaien straks
Victorie als twee broers door bloed verbonden:
Tesaam weer heer en meester van ons leger!

LADY MACBETH

Vanwaar haal jij die zekerheid? Geen mens
Kent in de ochtend wat de dag hem brengt,
In élk gevecht kan iets verkeerd gaan… Strijd —
Zelfs als hij kroon én wet én recht beschermt —
Biedt geen garantie op een overwinning.

LADY BANQUO

Toch wel. Dat is mij zo voor waar voorspeld.

LADY MACBETH
Voorspeld? *(lachje)*
Vertel me niet, lief kind, dat jij je heil
In horoscopen zoekt. Of troost vindt in
Wat gekken uit hun nekken kletsen, na
Het bestuderen van de stand der sterren of
Het lezen van wat lijnen in je hand.

LADY BANQUO *(geërgerd)*
Je was daar vroeger zelf niet vies van, toch?

LADY MACBETH *(idem)*
Dat was heel anders. En verleden tijd.

LADY BANQUO
Er wemelt méér tussen de wereld en
De hemel dan de wetenschap ons leert.

LADY MACBETH *(weer lachje)*
Je praat al zelf in raadselen. Geef toe:
Je bent gaan smoezen met zo'n charlatan!

LADY BANQUO
Waarom zo tegendraads en achterdochtig?
Geloof me toch eens — ik sta in het krijt.
(toont haar zoon)
Jij hebt mij bijgestaan. Geréd. Ook hem,
Nadat mijn lijf mij jarenlang verried.
Een ander woord bestond niet voor mijn pijn.
De koorts, de bloedingen, de misgeboortes…
De kwalen zonder oorzaak of remedie…
(streelt het slapende kind over de wang)
Hoevelen, vóór hem, heb ik er verloren?

LADY MACBETH *(bedrukt)*
Alsof mijzelf dat ook niet overkwam.

LADY BANQUO
Precies daarom. Wij leden alle twee,
Maar jij bleef aan mijn zij. Met zalfjes vaak,
Veel voetmassages, kruidenthee, met steeds
Een woordje van bemoedering en troost —
Ik had het zonder jou niet overleefd.
(streelt de zuigeling weer)
Jij hield mijn hand vast toen men in mij sneed,
Jij hielp hem uit mijn schoot bevrijden, belette
Dat men totterdood in mij bleef kerven…
Mijn liefste, diepste litteken: mijn Fleance.
(weer tot Lady Macbeth)
De eerste die hem opgetild heeft, uit
Mijn buik, mijn bloed, mijn woestenij, was jij.
Geen vroedvrouw of geneesheer stond jij toe
Dat hij werd weggevoerd, alvorens jij —
Met eigen hand — hem in mijn armen legde.
Vóór ik bezwijmde en werd dichtgenaaid,
Hielp jij mijn zoon een tepel vinden. Sinds
Die dag is hij, ondanks zijn wrede komst,
Lieftallig, vredig, onbekommerd. Jou
Is hij nog niet vergeten: in jouw buurt
Wordt hij nog rustiger dan anders. Kijk!
(legt haar het kind in de armen)
Zie hoe hij slaapt! Een roos zonder één doorn.
Je hoort hem zelden wenen, tranen zijn
Vooral aan mij besteed. Van het geluk
Om zulk een zoete, stille ukkepuk.
(tot de kleine)
Of niet dan, kiele-kiele-koekenpan?

Doe jij je oogies open, broekenman
Van mij? Zie toch eens hoe hij lacht naar jou!

LADY MACBETH *(ietwat stijffes met de kleine)*
Je mag wat ik ga zeggen niet verkeerd
Begrijpen, en je weet dat ik zielsveel
Van Fleance houd…

LADY BANQUO
En hij van jou! Ik ook!
En Banquo dan! Geen man beseft zozeer
Wat jij hebt gepresteerd en getrotseerd,
Zodat hij zich nu vader noemen kan.

LADY MACBETH *(gegeneerd)*
Spijt heb ik niet, maar achteraf bekeken —
Ik smeek je: wees niet kwaad — had ik heel die
Bevalling liefst van al gemeden en
Gelaten aan verpleegsters, zonder mij.

LADY BANQUO *(na een stilte)*
Ik dacht jou een plezier te doen, was zelf
Ook blij, maar niemand kon voorzien dat mijn
Verlossing zo afmattend ruw zou zijn,
Zo zwaar. *(neemt gepikeerd het kind weer over)*

LADY MACBETH
De schok was niet dat leven zo
Ter aarde kwam. Bijna barbaars, in bloed
En pijn en pis en kak. Gekrijs van wie
Nog steeds geen moeder is, geschreeuw van al
Wie rond haar kraambed staat… Die hysterie —
Daar had ik vrede mee, die heftigheid

Beviel me, raar maar waar. Ze paste bij
De inzet, het gewicht van dat moment.
(beschaamd)
Wat mij de adem afsneed, mij verpletterde,
Was dat jij Fleance baarde. En niet ik.
Zo dicht kwam ik nog nooit bij het mysterie
Van de geboorte. Tegelijk bleef ik
Zo kwetsend, wanhoopgevend ver. Nog scherper
Besef ik nu wat ik voorgoed moet missen.
Verbannen uit mijn droom, mijn diepste streven,
Voor altijd uit dat paradijs verdreven…
Wat ben ik waard na wat ik jou zag doen?
Ik ben te dor, al schraal, al ongeschikt —
Ik heb mijn lichaam en mijn leeftijd tegen.

LADY BANQUO

Dat maak jij jezelf wijs. Ook jij hebt recht
Op wat mij werd gegund. Het kan! Je moet
Het enkel willen. Zeg het dan: 'Ook ik
Zal ooit mijn eigen Fleance krijgen.' Zeg het!

LADY MACBETH

't Is hoogmoed om de goden te verzoeken
Door zout te wrijven in een oude wond…

LADY BANQUO *(lachje)*

Wie praat er nu in raadsels, lieve schat?
En oud of jong: het hoeft geen wond te blijven.
Juist daarom troonde ik jou mee naar hier.
Opdat ook jij hen zou ontmoeten die
Mij raad en doorzettingsvermogen schonken…
Want jij was niet de enige — dat hield
Ik lang geheim — die mij is blijven steunen.

Door hen en wat ze mij beloofden leef
Ik wel in 't paradijs. Geloof me toch!
Wat ik ooit kreeg, kun jij nog steeds verkrijgen.

(er doemt een schim op: een van de zonderlingen;
de muziek herneemt zachtjes)

LADY MACBETH
Waarom zou ik mijn ziel en zaligheid
Zomaar in handen leggen van wildvreemden?

LADY BANQUO
Wat kan het kwaad hen minstens te aanhoren?
Al baat het niet, het schaadt ook niet. Probeer het!

(een tweede schim doemt op; de muziek wordt steeds voller;
het licht dimt)

LADY MACBETH
Wie zijn dat? Wat voor kleren dragen zij,
Wat is hun rol, waar komen ze vandaan?

LADY BANQUO
Wat maakt het uit? Het gaat om wat ze zeggen...
(wijkt)

LADY MACBETH
Waar ga je heen? Laat mij hier niet alleen.

LADY BANQUO
Hun woorden zijn — zo gaat dat! — enkel voor
Jouw oren voorbestemd... Vergeet ze niet...
Vertel ze niet... Bewaar ze in je hart... *(af)*

(de twee schimmen krijgen duidelijkere contouren en trekken)

LADY MACBETH
Bestaat u echt of beeld ik mij iets in?

(een derde schim voegt zich bij de eerste twee)

LADY MACBETH
U houdt me voor de gek. Ik ga nu weg. *(ze blijft)*

ZONDERLING 1
Gegroet, mevrouw. Uw man Macbeth is trouw.

ZONDERLING 2
Gegroet, mevrouw. Uw man Macbeth is groot.

LADY MACBETH
Dat weet ik al. Vertel mij: is hij dood?

ZONDERLING 3
Integendeel. Hij krijgt weldra de kroon.

LADY MACBETH
Macbeth wordt koning?

ZONDERLING 1
U wordt koningin.

LADY MACBETH *(ongelovig, lacherig)*
Vorstin én vorst… Kan het nog gekker worden?

ZONDERLING 2
Ál wat u dromen durfde, wordt verhoord.